

13

Accountant en integriteit: een kwestie van doen

Mr. A.E. van Almelo en prof.dr.mr. M. Pheijffer

1. Inleiding

Accountants hebben van de wetgever het vertrouwen gekregen dat zij een wettelijke taak mogen uitvoeren: de controle van de jaarrekening. Een taak waarmee zij een hoge mate van zekerheid verschaffen over de getrouwheid van de jaarrekening. Het maatschappelijk verkeer in algemene zin en specifieke representanten daarvan – bijvoorbeeld aandeelhouders, crediteuren en overheidsinstellingen – moeten onvoorwaardelijk kunnen vertrouwen op integer handelen van de accountant. De tuchtuitspraken van de Accountantskamer en het College van Beroep voor het bedrijfsleven bevatten regelmatig nuttige aanwijzingen en lessen over de wijze waarop in de praktijk invulling dient te worden gegeven aan het integriteitsbegrip. Want hoewel het begrip in wet- en regelgeving is opgenomen, blijkt integriteit moeilijk in een eenduidig te interpreteren definitie te vatten. Zij is een open norm die zich een ‘veelkoppig monster’ toont. Een norm die als het om casuïstiek gaat, vaak tot discussie aanleiding geeft en tot subjectieve interpretaties leidt.

Ethicus Van Tongeren ziet integriteit als een deugd. In een essay¹ gaat hij onder meer in op het Latijnse woord ‘integritas’ dat ‘ongeschondenheid’ betekent. In die zin is integriteit dus hetgeen ‘heel is, zonder barsten of spanningen’. Als het over integriteit gaat, gaat het meestal over integriteitsschendingen. Dagelijks treffen we daarvan voorbeelden in de media aan. Daar Van Tongeren integriteit als een deugd ziet, heeft hij een voorkeur om niet te kijken naar schendingen (dat noemt hij ‘negatieve kwaliteit’) maar juist naar hoe het moet (‘positieve kwaliteit’). In zijn woorden:

‘Integriteit valt niet samen met de afwezigheid van schendingen daarvan, evenmin als een architect die geen fouten maakt daarmee al een goede architect is. Integriteit is een positieve kwaliteit en valt niet samen met de afwezigheid van negatieve kwaliteiten. Integer is niet degene die geen steekpenningen aanneemt, of die zijn patiënten niet vals voorlicht, of die geen te grote risico’s neemt, of niet liegt, of die zijn verantwoordelijkheid niet afschuift op anderen, enzovoort, maar alleen diegene die dat allemaal niet doet en daarenboven eerlijk en betrouwbaar is, verantwoordelijkheid weet te nemen en in allerlei opzichten en domeinen consistent moreel goed handelt.’²

In deze bijdrage volgen we Van Tongeren niet. In het tuchtrecht gaat het immers om (mogelijke) normschendingen. Maar de gedachte dat integriteit (ook) een positieve benaderingswijze kent, verdient zeker sympathie en wordt door ons onderschreven. Het is echter net als met het kopen van een bankstel of de inrichting van je huis: het is makkelijker aan te geven wat niet mooi is dan vooraf exact aan te geven wat wel mooi is. In de woorden van Van Tongeren: *‘Het is gemakkelijker te zeggen waar het aan integriteit ontbreekt, dan waar we haar aantreffen.’*³ Door de vaagheid van het begrip geven accountants en anderen nogal eens een eigen invulling aan integriteit. In dit artikel concretiseren we die invulling met name aan de hand van jurisprudentie. Hierna wordt eerst de wet- en regelgeving aan de orde gesteld die in het kader van integriteit voor accountants het meest relevant is (par. 2). Bespreking van enkele tuchtrechtspraak vormt het hart van het artikel (par. 3), dat wordt afgesloten met een korte conclusie (par. 4).

1 P. van Tongeren, *Integriteit als deugd. Een kwestie van oefenen*, Aedes-forum reeks nr. 12, 2011.

2 Idem, p. 12.

3 Idem, p. 7.

2. Wet- en regelgeving

Integriteit komt op meerdere plaatsen voor in de wet- en regelgeving die op accountants van toepassing is. Wij bespreken hierna de belangrijkste vindplaatsen.

Verordening Gedrags- en Beroepsregels Accountants (VGBA)

Het zal geen verrassing zijn dat integriteit als fundamenteel beginsel wordt genoemd in de VGBA.⁴ In art. 6 VGBA wordt het beginsel als volgt ingevuld: *'De accountant treedt eerlijk en oprecht op'*. Nadere uitwerking volgt in de art. 7 t/m 10a VGBA en in de daarbij behorende toelichtende teksten. Waar het in art. 6 VGBA om het *eigen handelen* van de accountant gaat, is in art. 7 VGBA bepaald dat indien de accountant betrokken is bij of in verband wordt gebracht met niet-integer *handelen van anderen*, hij een maatregel dient te nemen gericht op het beëindigen daarvan. Hetzelfde geldt als *de organisatie waarvoor de accountant werkzaam* is niet-integer handelt.

Het fundamenteel beginsel van integriteit heeft echter niet alleen betrekking op *handelen*,⁵ maar ook op *informatie*. Zo dient de accountant conform art. 9 VGBA een correctie-maatregel te treffen indien hij betrokken is bij of in verband wordt gebracht met informatie die materieel onjuist, onvolledig of misleidend is.⁶ Maar ook dient (art. 10 VGBA) een corrigerende maatregel te worden getroffen indien een ander informatie waarbij de accountant is betrokken onjuist voorstelt.

4 In art. 2 VGBA waarin voorts zijn opgenomen, de beginselen: professionaliteit, objectiviteit, betrouwbaarheid, vakbekwaamheid en zorgvuldigheid.

5 Handelen omvat overigens ook het *nalaten* te handelen waar dat wel had gemeoten.

6 Daarvan is bijv. sprake indien blijkt dat een jaarrekening waarbij de accountant reeds een controleverklaring heeft verstrekt, achteraf alsnog onjuist blijkt te zijn. Een maatregel die dan gepast is betreft de maatregel ex art. 2:362 lid 6 BW, *de facto* het van onwaarde verklaren van die jaarrekening en de controleverklaring omdat deze in ernstige mate tekortschieten.

Nadere voorschriften controle- en overige standaarden (NV COS)

Voorts zijn de NV COS van belang. Daarin staat (NV COS 200.14) dat de ethische voorschriften moeten worden nageleefd, een verwijzing naar de VGBA. Voorts raken NV COS 240 (inzake fraude) en NV COS 250 (inzake de naleving van wet- en regelgeving),⁷ aan de kern van het integriteitsbeginsel. In deze controlestandaarden is onder meer vastgelegd dat het management en de met governance belaste personen verantwoordelijk zijn voor het voorkomen en detecteren van fraude. Dit door een *'cultuur van integriteit en ethisch gedrag'* na te streven (NV COS 240.4). Integriteit speelt ook een belangrijke rol in de risicoanalyse van de accountant. Zo moet de accountant inzicht verwerven in de interne beheersingsomgeving van de te controleren entiteit en te evalueren of *'het management, onder het toezicht van de met governance belaste personen, een cultuur van eerlijkheid en ethisch gedrag heeft gecreëerd en in stand houdt'* (NV COS 315.14 sub a).

Wet toezicht accountantsorganisaties (Wta)

In de Wta zijn zowel bepalingen opgenomen die van toepassing zijn op de (externe) accountant als op de accountantsorganisatie. Zo staat in art. 25 lid b Wta dat de accountant dient te voldoen aan regels inzake integriteit. Voor de accountantsorganisatie is met name art. 21 Wta van belang. In art. 21 lid 1 Wta staat dat de accountantsorganisatie een *'beheerste en integere uitvoering'* van haar bedrijf moet waarborgen. In art. 21 lid 2, sub 2, Wta wordt aangevuld dat onder integriteit in deze het volgende wordt verstaan:

1. het tegengaan van verstrengeling van tegenstrijdige belangen;

7 Aanvullend op de in de VGBA opgenomen gedrags- en beroepsregels en NV COS 250 zijn de 'Nadere voorschriften NOCLAR' (Non-Compliance with Laws and Regulations) opgesteld. Hoewel integriteit daar niet expliciet in aan de orde wordt gesteld, betreft het niet-naleven van wet- en regelgeving uiteraard wel een integriteitsinbreuk. Korthedshalve wordt wel naar NOCLAR verwezen, maar deze nadere voorschriften worden verder niet behandeld.

2. het tegengaan van de betrokkenheid van de accountantsorganisatie, de externe accountants of andere medewerkers van de accountantsorganisatie bij strafbare feiten en wetsovertredingen die het vertrouwen in de accountantsorganisatie of in de financiële markten kunnen schaden;

3. het tegengaan van relaties met cliënten die het vertrouwen in de accountantsorganisatie of in de financiële markten kunnen schaden.

Voor de invulling van hetgeen moet worden verstaan onder een ‘beheerste en integere bedrijfsvoering’ heeft de Autoriteit Financiële Markten (AFM), de toezichthouder op accountantsorganisaties en de naleving van de Wta, handvatten gepubliceerd. Dit onder de noemer SIRA: *Systematische Integriteitsrisico Analyse*. Het doel van deze handvatten is dat accountantsorganisaties hun eigen beheersing van integriteitsrisico’s beoordelen en waar nodig aanscherpen.

De AFM heeft medio 2018 voor het eerst een bestuurlijke boete (ad € 900.000) aan een accountantsorganisatie (Baker Tilly) opgelegd wegens overtreding van voornoemde norm: *‘Volgens de AFM moest [eiseres] ter naleving van de in dit artikellid neergelegde ‘principle based’ norm zelf analyseren welke risico’s haar organisatie liep en aan de hand daarvan de nodige maatregelen in haar bedrijfsvoering treffen, maar heeft zij nagelaten de voor haar organisatie relevante risico’s op het gebied van integriteit behoorlijk in kaart te brengen, kennis daarover te borgen en ervaringen breder te delen. Daarom kon [eiseres] niet goed tegengaan dat zij of haar medewerkers betrokken raakte(n) bij strafbare feiten en wetsovertredingen die het vertrouwen in [eiseres] of in de financiële markten kunnen schaden, of dat relaties met haar cliënten dat deden. Ook heeft [eiseres] onvoldoende passende maatregelen genomen naar aanleiding van opgetreden incidenten. [eiseres] heeft onvoldoende analyses naar de oorzaak en achtergrond van deze incidenten verricht en onvoldoende lerend vermogen getoond’.*

Baker Tilly tekende beroep aan, de rechtbank was het echter grotendeels met de AFM eens.⁸ In deze casus gaat het voor de AFM dus primair om normovertreding door de accountantsorganisatie. In de volgende paragraaf (voorbeeld sub d)) komt een tuchtuitspraak inzake een accountant van Baker Tilly aan de orde, die betrekking heeft op dezelfde casus waarvoor de AFM Baker Tilly sanctioneerde.⁹

Besluit toezicht accountantsorganisaties (Bta)

Uitvoeringsbepalingen inzake het hiervoor behandelde art. 21 lid b Wta, treffen we aan in art. 32 Bta. Daarin is onder meer bepaald (art. 32 lid 1 Bta) dat een accountantsorganisatie een beleid heeft dat ertoe strekt dat de betrokkenheid van de organisatie en haar medewerkers wordt voorkomen bij strafbare feiten en

8 Rb. Rotterdam, ROT 19/1076, ECLI:NL:RBROT:2020:1506; zie ook <https://www.accountancyvanmorgen.nl/2020/02/24/rechter-matigt-afm-boete-baker-tilly-met-5/>

9 Overigens heeft de AFM het in het kader van integriteit ook weleens met individuele accountants aan de stok. Bijvoorbeeld in een kwestie waarin de AFM een tuchtklacht indiende tegen twee accountants die achteraf veranderingen aanbrachten in reeds afgesloten dossiers, die door de AFM voor een toetsing waren geselecteerd (zie: 20/1901 en 20/1919, ECLI:NL:TACAKN:2021:32 resp. ECLI:NL:TACAKN:2021:33).

Voor een andere kwestie waarin de AFM door accountants werd misleid door correcties achteraf in het controledossier, zie: 18/869 en 18/1870, ECLI:NL:TACAKN:2020:37.

Dergelijke zaken spelen soms ook in het buitenland. Zo troffen KPMG en een KPMG-accountant onlangs een schikkingsovereenkomst met de *Financial Reporting Council* (FRC), omdat de toezichthouder was misleid door de productie van dossierstukken die geen recht deden aan hetgeen in werkelijkheid had plaatsgevonden (zie de schikkingsovereenkomst van 11 januari 2022 tussen enerzijds de FRC en anderzijds KPMG en S.P.J. Smith). De Executive Council van de FRC oordeelde onder meer als volgt: *‘The Misconduct, involving a lack of integrity in dealings with a regulator, is fundamentally incompatible with continued membership of a Participant and consequently a period of exclusion is required.’* Vervolgens werd een schorsing voor de duur van drie jaar met de betrokken accountant overeengekomen.

wetsovertredingen die het vertrouwen in de accountantsorganisatie of in de financiële markten kunnen schaden. Voorts (art. 32 lid 2 BTA) dat een accountantsorganisatie procedures en regels vaststelt ter zake van de omgang met en vastleggingen van incidenten die ernstige gevolgen hebben voor de integere uitoefening van haar bedrijf.

Voorts is van belang dat incidenten onverwijld door de accountantsorganisatie bij de AFM moeten worden gemeld (art. 32 lid 4 BTA). In het kader van deze meldplicht heeft de toezichthouder een 'Interpretatie over het melden van incidenten' uitgevaardigd.¹⁰ Incidenten zijn, aldus de interpretatie, bijvoorbeeld valsheid in geschrifte, witwassen, corruptie, fiscale delicten, maar ook overtredingen van de Wwft- en Wft-meldplichten. Incidenten kunnen ook betrekking hebben op overtredingen van de Wta, het Bta en de beroepsregelgeving, zoals de Verordening accountantsorganisaties en de NV COS. Voorbeelden daarvan kunnen zijn het afgeven van een onjuiste accountantsverklaring en het niet doen van een melding van een vermoedelijke fraude van materieel belang (in strijd met art. 38 Bta). Een voorbeeld van een situatie waarin een incidentmelding mogelijk zou moeten plaatsvinden is het faillissement van een controlecliënt binnen korte periode na afgifte van de accountantsverklaring. Dit kan een indicatie zijn dat de accountant mogelijk ten onrechte een goedkeurende verklaring heeft afgegeven.

Een strafbaar feit of wetsovertreding dient niet in rechte (onherroepelijk) vast te staan om als incident te kunnen kwalificeren. Dit betekent dat ook feiten en omstandigheden die kunnen duiden op een strafbaar feit of wetsovertreding een incident kunnen zijn. Zo kan een incident blijken uit een onderzoek door bevoegde instanties (zoals de FI-OD-ECD, curator, OK, NMa/ACM, SEC) naar de dienstverlening van de accountantsorganisatie en/of handelingen van haar medewerkers. Maar bijvoorbeeld ook het indienen van een aanzienlijke aansprakelijkheidsstel-

ling door een controlecliënt jegens een accountantsorganisatie kan als een incident kwalificeren. Ook negatieve berichtgeving in de media over de betrokkenheid van de accountantsorganisatie, haar medewerkers of cliënten van de accountantsorganisatie bij strafbare feiten of wetsovertredingen kan worden gezien als incident en een verplichting tot melding als gevolg hebben.

Wet ter voorkoming van witwassen en financieren van terrorisme (Wwft)

In het kader van de Wwft dient de accountant bij de opdrachtacceptatie en transactiemonitoring onderzoek te doen naar de integriteit van de cliënt. Dit onderwerp laten wij verder onbesproken.

3. Jurisprudentie tuchtrecht

Hierna wordt sub a) tot en met j) enige jurisprudentie besproken waarin het fundamentele beginsel integriteit aan de orde komt.¹¹ Daarbij is met name gekozen voor uitspraken over openbaar accountants, jaarrekeningen en financiële informatie. Na een beknopte bespreking van de casus worden telkens de belangrijkste opmerkingen en overwegingen van de tuchtrechter inzake integriteit geciteerd. De kopjes bij de uitspraak geven het thema van de uitspraak aan.

Voordat op de jurisprudentie wordt ingegaan past nog een belangrijke opmerking. In deze bijdrage wordt – zoals aangegeven – vooral ingegaan op jurisprudentie tuchtrechtspraak waarin integriteit expliciet aan de orde is gesteld. Daarmee wordt slechts het topje van de ijsberg behandeld. Want ook in andere tuchtuitspraken, bijvoorbeeld aangaande fundamentele beginselen zoals professionaliteit, objectiviteit en zorgvuldigheid, spelen vaak integriteitsaspecten. Anders gesteld: integriteit speelt ook in zaken waarin door klagers en de Accountantskamer andere aspecten aan de orde worden gesteld.

10 <https://www.afm.nl/nl-nl/professionals/onderwerpen/interpretaties-incidentmeldingen>

11 De auteurs besteden geen aandacht aan integriteitsklachten die zijn ingediend bij de Klachtencommissie van de NBA, maar beperken zich tot de jurisprudentie van de AK en het CBB.

*a) Samenstellen, onvolledige informatie*¹²

Een accountant-administratieconsulent stelt over verschillende jaren de jaarrekeningen samen voor een lingeriebedrijf. Het bedrijf maakt deel uit van de CPG Worldwide Group op Curaçao, die in handen is van de familie G. Het lingeriebedrijf stort zich op wisselservices, waarbij 'dollartoeisten' met hun creditcard Amerikaanse dollars opnemen bij het bedrijf. Een praktijk die bekend staat als 'swipen'. Twee hoofdverdachten uit de familie G. worden strafrechtelijk veroordeeld wegens het medeplegen van valsheid in geschrifte, oplichting en witwassen. Eén van hen zet een accountant-administratieconsulent onder druk om alvast de jaarrekening toe te sturen. Hoewel de accountant weet dat bankverklaringen ontbreken en de definitieve jaarrekening nog anders zal uitvallen, stuurt hij alvast het concept naar de klant, nadat een medewerkster van zijn kantoor de term 'draft' en de naam van het accountantskantoor heeft geschraapt.

'4.3. Betrokkene heeft een conceptjaarrekening verstrekt aan zijn cliënt, waarin een aantal bankstatements niet is verwerkt. Voor betrokkene moest duidelijk zijn dat sprake was van een onvoldragen stuk. Dit stuk heeft hij, wetende waarvoor zijn cliënt het wilde gebruiken, bovendien verstrekt zonder daarin de aanduiding "concept" op te nemen. Hierdoor heeft hij in strijd gehandeld met (...) het fundamentele beginsel van integriteit. Daarnaast heeft hij niet onderkend dat er bij het verstrekken van dit stuk sprake was van een bedreiging van een fundamenteel beginsel (...).'

De accountant komt er zonder maatregel van af, omdat hij al een waarschuwing kreeg voor dezelfde praktijk bij eerdere jaarrekeningen en hij de jaarrekening waar het in de hier aangehaalde kwestie om draait niet meer bijtijds kon intrekken. Een tweede maatregel zou hem onevenredig zwaar treffen.

*b) Samenstellen, onjuiste informatie*¹³

Een vader en drie zonen hebben een melkveebedrijf, maar krijgen ruzie. Een accoun-

tant-administratieconsulent zet in de jaarrekening dat één van de zonen de maatschap heeft verlaten. Als hij er veel later achter komt dat dit niet klopt, doet hij niets.

'4.8. De Accountantskamer stelt (...) vast dat de jaarrekening 2016 informatie bevat die materieel onjuist is, nu daarin is opgenomen dat klager de [maatschap1] per 1 januari 2016 heeft verlaten. Toen betrokkene – naar eigen zeggen – in mei 2018 bekend raakte met deze onjuistheid, lag het op zijn weg om een maatregel te nemen die was gericht op het wegnemen van deze onjuistheid. Deze verplichting vloeit voort uit artikel 9 VGBA.

Betrokkene had dan ook een verklaring aan de beoogde gebruikers van de jaarrekening moeten sturen, waarin staat dat in de jaarrekening is uitgegaan van de veronderstelling dat klager uit de maatschap was getreden, maar dat is gebleken dat daarover discussie bestaat tussen de maten. Omdat betrokkene deze verklaring niet heeft verstuurd en hij ook geen enkele andere maatregel heeft getroffen om de onjuistheid weg te nemen, is tevens sprake van schending van het fundamentele beginsel van integriteit (artikel 2 onder b VGBA).'

*c) Samenstellen, materialiteitsgrens integriteit?*¹⁴

Een registeraccountant stelt na een aandelentransactie een concept-jaarrekening 2016 op. Daarin staat een bedrag van € 5.000 aan rentelasten wegens een rekening-courantschuld aan de verkoper. Hoewel de fout niet materieel is, zegt de accountant toe deze te corrigeren. Dat doet hij echter niet en de concept-jaarrekening wordt gebruikt in een civiele procedure tussen de koper en de verkoper. De Accountantskamer valt daarover, omdat de accountant heeft toegezegd de fout te corrigeren.

'4.9 Nu betrokkene voorafgaand aan de definitieve versie van de door hem samengestelde jaarrekening op de (eigen) fout is gewezen, deze fout heeft besproken en heeft toegezegd deze fout te corrigeren, en dit – zonder reden – heeft nagelaten, heeft hij daarmee het fundamentele

12 20/413 Wtra AK, ECLI:NL:TACAKN:2021:5.

13 19/957 Wtra AK, ECLI:NL:TACAKN:2019:85.

14 18/792-797 Wtra AK, ECLI:NL:TACAKN:2018:78.

beginsel van vakbekwaamheid en zorgvuldigheid overtreden.

De Accountantskamer merkt anderzijds wel op dat het hier één, qua hoogte van het bedrag, beperkte fout betreft, welke op zichzelf in het kader van het fundamentele beginsel van integriteit achteraf geen correctie behoefde. In zoverre is dit klachtonderdeel ongegrond.⁷

Wat staat hier nu precies? Gezien de hoogte van het bedrag is de fout zo beperkt dat de accountant die volgens het integriteitsbeginsel niet hoefde te corrigeren. Introduceert de Accountantskamer hiermee een materialiteitsgrens voor integriteit? De auteurs verschill hierover onderling van mening, hetgeen illustreert dat de uitspraak op dit punt voor meerdere interpretaties vatbaar is.¹⁵

d) Controle en goedkeuring Cyprus-route¹⁶

De uitspraak betreft een zaak, waarin Baker Tilly een belastingconstructie verkoopt aan behanggroothandel Spits.¹⁷ De constructie houdt simpel gezegd in dat de winst van de onderneming wordt afgeroomd met kosten voor het gebruik van merkrechten, waardoor Spits minder vennootschapsbelasting betaalt. De berekende royalty's beslaan 10% van de omzet. De afgeroomde bedragen komen onder andere via een Cypriotische trust en een Ltd op een Brits Maagdeneiland terecht op de

privérekening van de directeur-grootaandeelhouder van Spits. De bedoeling is dat dit buiten het zicht van de fiscus blijft. Daags voordat de FIOD langskomt voor een boekenonderzoek, past de (senior) audit manager op verzoek van de accountmanager de omschrijvingen op de facturen aan.

De audit manager komt uiteindelijk een transactie overeen met het OM en aanvaardt een boete van € 7.500 en een werkstraf van 40 uur. Het OM dient ook een tuchtklacht tegen hem in.

De audit manager zegt dat hij de facturen heeft aangepast op verzoek van de Spits-directie en op aandrang van een fiscalist van het accountantskantoor. In haar, door het College van Beroep voor het bedrijfsleven bevestigde, uitspraak vindt de Accountantskamer dit gedrag niet eerlijk en niet oprecht en dus in strijd met het integriteitsbeginsel.

'4.22 Betrokkene (2) heeft in zijn verweerschrift en ter zitting erkend de facturen waarop klager in dit klachtonderdeel het oog heeft, te hebben aangepast. Naar zijn zeggen heeft hij dit gedaan op verzoek van [B] (de financieel directeur van [BV2]) en [A] en op aandrang van [C]. Voordat hij de aanpassingen heeft aangebracht heeft hij zich naar hij stelt, verstaan met partners van [accountantskantoor], die hem te kennen hebben gegeven dat hij aan het verzoek gehoor mocht geven. Met welke bedoeling betrokkene (2) de aanpassingen heeft uitgevoerd, kan hier in het midden blijven, aangezien dit handelen hoe dan ook strijd oplevert met het fundamentele beginsel van integriteit, zoals bedoeld in de VGBA, dat van een accountant vergt dat hij eerlijk en oprecht optreedt.'

e) Assurance financiële informatie¹⁸

Een registeraccountant werkt met onduidelijke conclusies in controleverklaringen en assurancerapporten mee aan de beleggingsfraude van vastgoedfonds Centurion. Het fonds is niet controleplichtig, maar maakt in zijn voorlichtingsmateriaal goede sier met de betrokkenheid van de accountant, die ook de jaarre-

15 Want wil de Accountantskamer hier nu zeggen dat het beginsel van integriteit *in casu* niet in het geding is, omdat het om een niet-materieel bedrag gaat? Of heeft de Accountantskamer bedoeld te zeggen dat het om een fout gaat, die gezien vanuit het beginsel van integriteit geen correctie behoefde (maar dus wel vanuit het beginsel van vakbekwaamheid en zorgvuldigheid)? Wat daar ook van zij, feit is dat art. 9 lid 1 VGBA spreekt van *'informatie die materieel onjuist'* is. Een toetsing op materialiteit is dus niet vreemd. Echter, bij een dergelijke toetsing gaat het niet alleen om de kwantitatieve aspecten, maar ook om de kwalitatieve.

16 16/2883 en 16/2884 Wtra AK respectievelijk 18/2226, ECLI:NL:TACAKN:2018:66 respectievelijk ECLI:NL:CBB:2020:344.

17 Zie ook par. 2 van deze bijdrage, waarin wij zijn ingegaan op de boete die toezichthouder AFM aan de accountantsorganisatie heeft opgelegd.

18 16/1534 en 16/1535 Wtra AK, ECLI:NL:TACAKN:2017:53.

kening zal controleren. De accountant schrijft in allerlei accountantsverklaringen dat Centurion's opgaven over de belegde gelden en aangekochte gronden juist zijn. Er volgen nog meer positieve controleverklaringen en assurancerapporten.

In augustus 2012 brengt de registeraccountant met zijn medewerker, een accountant-administratieconsulent, een concept-managementletter uit. Daarin constateren zij dat:

- de waarde van de gronden in één van de projecten aanzienlijk is afgewaardeerd;
- er onzekerheid bestaat over de voortgang van dit project;
- er managementvergoedings- en leningsovereenkomsten ontbreken;
- rekening-courant verhoudingen met de directie niet zijn vastgelegd;
- de interne organisatie gebreken vertoont op het vlak van toerekening en onderbouwing van kosten;
- privé-uitgaven worden bekostigd van de zakelijke bankrekening.

Een half jaar later schrijven zij echter in de definitieve versie dat hun bevindingen een goede basis kunnen vormen om in de toekomst te komen tot een (samenstellers-)verklaring bij de jaarrekeningen. Als de AFM de controller van Centurion vraagt om meer informatie, laat Centurion de accountants uitleggen dat dit bij gebrek aan kostenplaatsen niet mogelijk is. De gevraagde informatie is wel extracomptabel te reproduceren, maar die zal dan minder betrouwbaar zijn. Als dat met terugwerkende kracht moet, zal dit gebeuren op basis van inschattingen van de directie.

Centurion gaat failliet. De inleg van in totaal € 33 miljoen is volledig verdwenen. Volgens de Accountantskamer (4.9.1) hadden de in de concept-managementletter gememoreerde feiten:

'... redenen moeten zijn zich af te vragen of de uitlatingen van [X2] aangaande de betrokkenheid van [B] mochten worden gehandhaafd dan wel of er een noodzaak bestond deze informatie bij te stellen of [X2] te verzoeken deze niet meer te gebruiken en (potentiële) beleggers daarvan in kennis te stellen. Grond voor stappen zoals hiervoor bedoeld vormden niet alleen de bevindingen in de conceptmanagementbrief, maar ook de in het informatiemateriaal door

[X2] gebezigde bewoordingen. Daarbij heeft de Accountantskamer niet alleen het oog op de herhaalde mededeling dat "de accountant" de jaarrekening zal controleren, terwijl dit feitelijk nooit is gebeurd. Voor de vele malen vermelde controles van de investeringsbeloften/-afspraken/-structuur geldt dat daarmee een verkeerde indruk wordt gewekt over de werkzaamheden die ten grondslag liggen aan en daarmee aan de betekenis die moet worden gehecht aan de door [de registeraccountant, AEvA/MP] uitgebrachte en door [X2] beschikbaar gestelde en/of op de website geplaatste controleverklaringen en assurance-rapporten.

4.9.2 De bevindingen neergelegd in de (concept) managementletter hadden voor [de registeraccountant, AEvA/MP] (...) aanleiding moeten zijn om, alvorens hij de controleverklaring en het assurance-rapport inzake de opgave gronden (...) verstrekke, bedreigingen voor de onjuistheid van de daaraan ten grondslag gelegde opgaven te onderkennen, en zo nodig waarborgen te treffen, bijvoorbeeld door nader onderzoek te verrichten naar de juistheid van die opgaven. (...) De noodzaak om bij het uitbrengen van de/het hiervoor bedoelde controleverklaring/assurancerapport bedreigingen te signaleren, werd nog klemmender gelet op wat betrokkenen in de brief (...) hebben opgetekend over de onmogelijkheid om informatie te ontlenen aan de financiële administratie (...)

4.9.3 Door een en ander achterwege te laten hebben betrokkenen gehandeld in strijd met het fundamentele beginsel van integriteit. (...)

f) Misleidende financiële informatie¹⁹

De extern accountant van een autodealer helpt zijn klant bij het ontslaan van een magazijnmedewerker en een administrateur. In een toelichting bij de ontslagvraag zit een brief, waarin de accountant de bedrijfseconomische noodzaak van het ontslag toelicht en onderstreept.

Zo zouden de ontslagen ruim € 120.000 aan kosten besparen en een exploitatieresultaat van € 10.000 opleveren. Bij ongewijzigd beleid zal het misgaan, aldus de accountant die ver-

19 15/494 en 15/495 Wtra AK resp. 15/935 en 15/936, ECLI:NL:TACAKN:2015:119 resp. ECLI:NL:CBB:2017:413.

zwijgt dat het bedrijf al een reorganisatie in gang heeft gezet.

Het College vindt het gedrag niet integer:
 ‘5.6 De accountantskamer heeft naar het oordeel van het College (...) terecht geoordeeld dat de [naam 4] (ten tijde van de ontslaanvraag) reeds een reorganisatie in gang had gezet. In het verlengde hiervan volgt het College de accountantskamer eveneens in haar oordeel dat aan het UWV onjuiste en onvolledige informatie is verstrekt door in de brief (...) geen melding te maken van die reeds ingezette reorganisatie, waardoor de in het rapport opgenomen toekomstgerichte financiële informatie (...) misleidend is. Het College onderschrijft voorts het oordeel van de accountantskamer dat de beoordelingen “bij ongewijzigd beleid” als misleidend zijn aan te merken. Die wijze van aanduiding doet immers geen recht aan de feitelijke situatie waarin [naam 4] zich bevond....

5.7 Het College stelt voorts vast dat [naam 3] (...) vanaf 2003 feitelijk te werk was gesteld in de vestiging in [plaats 2], terwijl bij de ontslaanvraag geen bedrijfseconomische uiteenzetting is gegeven over deze vestiging. [De accountant, AEvA/MP] wist of had redelijkerwijs behoren te weten dat deze informatie relevant was voor de beoordeling van de ontslaanvraag door het UWV. Ook op dit punt heeft [naam 1] het UWV onjuiste en onvolledige informatie gegeven... (...)

5.9 Het voorgaande leidt het College tot de conclusie dat [naam 1] en [naam 2] in strijd hebben gehandeld met het in artikel A-100.4, onder a, van de VGC neergelegde fundamentele beginsel van integriteit.’

g) *Foutieve belastingaangifte*²⁰

Een accountant-administratieconsulent verzorgt de VPB- en IB-belastingaangifte voor zijn broer. Zijn broer voert diverse procedures tegen zijn ex over de alimentatie en de boedelscheiding, maar zij worden het tijdens een zitting bij het gerechtshof alsnog eens over een regeling.

Een jaar later vraagt de broer aan de rechtbank om de alimentatie te verlagen. Hij voegt

twee aangiften IB en een jaarrekening bij, die de accountant heeft opgesteld. Bij die aangiften worden onder andere ten onrechte leningen opgevoerd en bij de opgave alimentatie beslagkosten.

‘4.4.1.2 De Accountantskamer overweegt als volgt. Bij het namens een cliënt indienen van aangiften inkomstenbelasting moet de accountant, onder wiens verantwoordelijkheid dit indienen geschiedt, altijd (doen) nagaan of volstaan is aan de vereisten voor dat indienen, vervat in de toepasselijke regels op het terrein van het belastingrecht. Die behelzen voor zover hier van belang (in ieder geval) dat alleen inkomstenbelasting wordt teruggevraagd die op basis van de toepasselijke regels daadwerkelijk kan worden teruggevraagd.

Een en ander vloeit niet alleen voort uit het in artikel 6 van de VGBA neergelegde fundamentele beginsel van integriteit, dat volgens artikel 9 van de VGBA onder meer inhoudt dat de accountant dient te vermijden dat hij (samengevat) in verband wordt gebracht met informatie die naar zijn oordeel een bewering bevat die materieel onjuist of misleidend is, maar vooral ook uit het fundamentele beginsel van vakbekwaamheid en zorgvuldigheid in een situatie dat namens een cliënt wordt gevraagd om teruggave van (voor de betrokken cliënt) aanzienlijke bedragen aan inkomstenbelasting.

De accountant dient volgens de VGBA waarborgen te treffen tegen bedreigingen voor het naleven van deze beginselen. Daarom kan van de (medewerkers van het kantoor van de) betreffende accountant ook worden gevergd dat acht wordt geslagen op signalen die duiden op het indienen van onjuiste aangiften. Het spreekt voor zich dat meer oplettendheid mag worden verwacht naarmate de ingediende aangiften resulteren in hoge terug te geven bedragen.’

h) *Undercover jaarrekening analyseren*²¹

Follow The Money (FTM) onderzoekt in het najaar van 2017 vermeende misstanden bij de ouderenbond ANBO. Een registeraccountant heeft zich samen met een FTM-journaliste, voor nader onderzoek van de kwestie, ingeschreven als ANBO-lid. De accountant vraagt

20 16/1328 Wtra AK, ECLI:NL:TACAKN:2017:13.

21 17/2555 Wtra AK ECLI:NL:TACAKN:2018:73.

de bond telefonisch waarom leden geen inza-ge krijgen in de jaarstukken en vraagt naar de jaarrekening. De bond ontmaskert de accountant als onderzoeker en dient een klacht in.

‘4.5 De Accountantskamer stelt vast dat betrokkene (...) is aangezocht als accountant om het onderzoek (...) te ondersteunen en dat zij in haar rol van accountant contact heeft gezocht met klaagster, zonder haar hoedanigheid (van accountant) te vermelden.

Niet in geschil is dat de door betrokkene verrichte werkzaamheden zijn aan te merken als professionele dienst in de zin van artikel 1 van de VGBA. De Accountantskamer is van oordeel dat als een accountant een professionele dienst voor iemand verricht (betaald of onbetaald) en in de hoedanigheid van accountant contact zoekt met een ander en deze vraagt om informatie, hij of zij zich vanaf het eerste contact als accountant dient kenbaar te maken, zodat de-ge met wie contact wordt gezocht daar ade-quaat op kan reageren.

Door zich, al dan niet opzettelijk, niet kenbaar te maken als accountant heeft betrokkene, naar het oordeel van de Accountantskamer, niet eerlijk en oprecht opgetreden en daarmee het in artikel 6 van de VGBA neergelegde fundamentele beginsel van integriteit geschonden.’

i) Ook waarheidsplicht als accountant tevens advocaat²²

In een ruzie van twee erfgenamen treedt een accountant-administratieconsulent op als advocaat. Volgens de Accountantskamer heeft de accountant/advocaat zich keurig gehouden aan de regels voor accountants. Het College van Beroep voor het bedrijfsleven bevestigt de uitspraak.

‘4. Een accountant dient zich, ook als hij optreedt in de hoedanigheid van advocaat, te houden aan de in artikel 2 van de Verordening gedrags- en beroepsregels accountants (VGBA) genoemde fundamentele beginselen. Zoals volgt uit de uitspraak van het College van 26 juni 2018 (ECLI:NL:CBB:2018:293) komt een ac-

countant bij het innemen van civielrechtelijke standpunten in de hoedanigheid van advocaat ruimte toe in het presenteren van (feitelijke) stellingen en daarop gebaseerde argumenten, maar die ruimte is niet onbegrensd. De grens wordt, zoals het College in de voornoemde uitspraak heeft overwogen, in ieder geval overschreden als de accountant feitelijke gegevens presenteert of zaken voorstelt waarvan hij weet of behoort te weten dat deze onjuist zijn.

Uit de uitspraak van het College van 18 september 2018 (ECLI:NL:CBB:2018:497) volgt, zoals appellanten naar het College begrijpt ook beto-ge, dat de ruimte die een accountant heeft, gezien zijn bijzondere positie, bij het innemen van een civielrechtelijk standpunt, niet afdoet aan de waarheidsplicht waartoe de accountant is gehouden.’

Het gaat in deze en de in het citaat aangehaal-de genoemde uitspraken weliswaar niet expliciet over integriteit, maar de fundamentele beginselen, waarvan dat van integriteit deel uitmaakt, worden wel nadrukkelijk genoemd. De uitspraak laat zien dat een accountant als advocaat of partijdeskundige iets partijdiger mag zijn dan in de meer gebruikelijke rollen van openbaar accountant. De accountant heeft echter altijd een waarheidsplicht. Te-recht, want handelen in strijd daarmee betreft evident een integriteitsinbreuk.

j) Onvoldoende toetsen integriteit onderne-mingsleiding²³

Greenchoice is een energieleverancier. De leding van het concern bleek te hebben gefraudeerd met energienota's door cliënten niet afdoende te compenseren voor door hen te veel betaalde bedragen op voorschotnota's. De Nederlandse Mededingingsautoriteit (NMa) stelde dat na onderzoek vast en legde forse boetes op. Dit betrof een 'gebeurtenis na balansdatum'. Desondanks heeft de accountant goedkeurende verklaringen verstrekt.

Toezichthouder AFM diende een tuchtklacht in tegen de accountant en klaagde onder meer over het feit dat deze bij aanvang van zijn controle onvoldoende aandacht zou hebben geschonken aan het toetsen van de integriteit

22 18/1236 Wtra AK resp. 19/1093,
ECLI:NL:TACAKN:2019:42 resp.
ECLI:NL:CBB:2020:951.

23 14/3085 Wtra AK, ECLI:NL:TACAKN:2019:48.

van de ondernemingsleiding. Dit klachtonderdeel werd ongegrond verklaard omdat de accountant middels een besprekingsverslag kon aantonen wel aandacht aan dit onderwerp en aan het onderzoek van de NMa te hebben besteed. De accountant ging echter alsnog onderuit omdat de integriteit van de ondernemingsleiding bij de afronding van de controle te weinig aandacht had gekregen, met name omdat het NMa-onderzoek was afgerond en er (na balansdatum) boetes waren opgelegd.

‘4.38 (...) Daarnaast heeft betrokkene de controle met een onvoldoende professioneel-kritische instelling uitgevoerd en afgerond. De Accountantskamer rekent betrokkene in dat kader aan dat hij duidelijke signalen van een gebrek aan integriteit van het bestuur van [BV1]/[BV2] niet nader onderzocht heeft, behoudens door zich te verstaan met dat bestuur. Onbegrijpelijk is het dat betrokkene, nadat het besluit van de NMA in december 2011 bekend was geworden, vanwege het daaruit af te leiden gebrek aan integriteit van het bestuur van [BV1]/[BV2] geen althans onvoldoende aanvullende controlemaatregelen heeft ingezet om met een, onder deze omstandigheden geboden, verscherpte professioneel-kritische blik te beoordelen welke gevolgen hij daaraan zou moeten verbinden. Dit geldt in nog sterkere mate voor de controle van de jaarrekening van [BV2] omdat betrokkene toen ook op de hoogte was van nadere ontwikkelingen, zoals de weigering van de aandeelhouders van [BV1] om de jaarrekening vast te stellen en het bestuur decharge te verlenen, een onderzoek door [accountantskantoor2] naar de jaarrekening van [BV1] en een aanhangig gemaakte enquêteprocedure bij de Ondernemingskamer. (...)’

Accountant en integriteit soms ook in het strafrecht aan de orde

Een enkele keer wordt een accountant strafrechtelijk vervolgd en komt deze voor de strafrechter. Met name in de strafmotivering wordt dan de nadruk gelegd op het belang van integriteit in relatie tot het accountantsberoep. Zie in deze bijvoorbeeld een kwestie waarin de accountant met een medeverdachte belastingfraude pleegde en daarvoor werd veroor-

deeld. De strafrechter overwoog het volgende:²⁴

‘8.2 (...) Door het handelen van de verdachte is de integriteit van het financiële en economische verkeer geschonden enkel ten behoeve van zijn eigen belangen: het oplossen van de liquiditeitsproblemen van ondernemingen waarin hij rechtstreeks of indirect een financieel belang had.

Voorts hebben de verdachte en zijn medeverdachte het door de Belastingdienst gehanteerde – voor bonafide ondernemers zeer belangrijke – systeem van een snelle belastingteruggave, dat erop berust dat steeds op de juistheid van de gedane belastingaangiften en onderliggende administratie moet kunnen worden vertrouwd, ondergraven. Hierdoor is de overheid, en daarmee de gehele samenleving, benadeeld en de algemene belastingmoraal ondermijnd. Slechts doordat en nadat er door de Belastingdienst was geconstateerd dat door voormelde rechtspersonen te weinig omzetbelasting was afgedragen, heeft de verdachte suppletieaangiften ingediend, die overigens tot op heden niet betaald zijn. Daar komt in het geval van de verdachte nog bij dat hij ten tijde van het begaan van de strafbare feiten registeraccountant was, een beschermd beroep waarvan een hoge mate van integriteit en professionaliteit verwacht wordt. Door zijn handelen heeft hij ook het aanzien van en vertrouwen in zijn beroepsgroep geschaad. (...)’

8.3.2 (...) Anderzijds weegt ook mee dat de verdachte dit feit in zijn functie als bestuurder/directeur heeft gepleegd en dat hij is opgeleid tot registeraccountant; bij uitstek een beroep waarvan mag worden verwacht dat men integer met financiële zaken omgaat. Tevens weegt de rechtbank mee dat de verdachte – anders dan zijn medeverdachte – b er ter terechtzitting geen blijk van heeft gegeven het kwalijke van zijn handelen in te zien maar zelfs tot op grote hoogte zijn handelen heeft verdedigd en het laakbare karakter ervan heeft ontkend. (...)’

24 Rb. Rotterdam, 10/996515-15, ECLI:NL:RBROT:2019:2072.

4. Conclusie

Het belang van ethiek en integriteit voor een vertrouwensberoep zoals dat van de accountant staat buiten kijf. In deze bijdrage zijn we vooral ingegaan op de wet- en regelgeving die inzake integriteit op de accountant(sorganisatie) van toepassing is en op jurisprudentie tuchtrechtspraak waarin integriteit expliciet aan de orde is gesteld. Daarmee hebben wij slechts het topje van de ijsberg behandeld. Want ook in andere tuchtuitspraken, bijvoorbeeld aangaande fundamentele beginselen zoals professionaliteit, objectiviteit en zorgvuldigheid, spelen vaak integriteitsaspecten. En wat te denken van nationale en internationale fraudekwesities waarin accountants steken hebben laten vallen en worden aangesproken door bijvoorbeeld aandeelhouders en/of curatoren. Kwesties die niet zelden met een schikking worden afgedaan en waarbij accountantsorganisaties vergoedingen van somtientallen miljoenen betalen zonder erkenning van feiten en aansprakelijkheid. Hoe integer is het eigenlijk om evident laakbaar handelen niet te erkennen, maar wel af te kopen?

Kortom, er is genoeg reden om in de accountantsopleiding en permanente educatie nadrukkelijk aandacht te schenken aan het onderwerp ethiek en integriteit. Niet louter door wet- en regelgeving te behandelen. Dat is slechts papier, terwijl integer handelen juist een kwestie is van toepassing in de praktijk. Het gaat dus meer om het ontwikkelen van vaardigheden en een moreel kompas, dan om het vergaren van juridische kennis. Zoals het ook dient te gaan om intrinsieke motivatie in plaats van extrinsieke motivatie, bijvoorbeeld door de dreiging met (tuchtrechtelijke) sancties.

Naar onze mening is het effectiever om casuïstiek centraal te stellen en morele dilemma's te behandelen en te bespreken. Aan de hand van jurisprudentie én moresprudentie. Daarmee sluiten we aan bij en af met Smith, die stelt:

'The accounting professional must be skilled at implementing moral judgements so that he can consider the welfare of those affected by his or her actions. The ultimate measure of success is not fame and fortune, but moral character and

*personal integrity. The leadership of the accounting profession has a responsibility to inculcate in practitioners and students ethical behavior and personal integrity. Rules and regulations of government cannot preserve a free and ethical society whose people lack integrity.'*²⁵

Mr. A.E. (Lex) van Almelo

Freelance juridisch journalist. Hij annotteert op Accountant.nl tuchtrechtspraak over accountants.

Prof. dr. mr. M. (Marcel) Pheijffer RA

Hoogleraar Accountancy aan Nyenrode Business Universiteit en hoogleraar Forensische Accountancy aan de Universiteit Leiden.

25 L.M.Smith, *A fresh look at accounting ethics (or Dr. Smith goes to Washington)*, working paper, ongedateerd.